

CATÀLEG DE L'EXPOSICIÓ AL CARRER

IMATGES I INSTANTS DEL TEMPS

UNA MIRADA AL
PASSAT QUE FA UN
RECONeixEMENT A
TOTA LA CIUTADANIA
D'ALDAIA

CATÀLEG DE L'EXPOSICIÓ AL CARRER

IMATGES I INSTANTS **DEL TEMPS**

Del 27 de juny al 16 de juliol de 2019

UNA MIRADA AL
PASSAT QUE FA UN
RECONeixEMENT A
TOTA LA CIUTADANIA
D'ALDAIA

La segona edició de «Para l'Orelleta: Trobada Musical i Gastronòmica d'Aldaia» vol destacar l'aportació positiva de la interculturalitat a Aldaia. Entre els anys 1940 i 1970 Aldaia va atraure corrents migratoris procedents d'Andalusia, Aragó, Castella-La Manxa i altres llocs d'Espanya per iniciar una nova vida. Amb el pas del temps s'ha anat configurant al nostre municipi una societat pluricultural on s'han teixit llaços d'afectivitat, interaccions econòmiques i intercanvis de costums i tradicions que han acabat sent compartits.

Edita: Ajuntament d'Aldaia

Alcalde: Guillermo Luján Valero

Coordinació Servei de Cultura: M. Francisca López Sanchis i Francesc Martínez Sanchis.

Amb la col·laboració de: José Enrique González, José Manuel Vázquez, José Ferrandis Montesinos i Juan Esteban.

Serveis municipals que col·laboren: Biblioteca Pública Municipal d'Aldaia, Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament i Museu del Palmito d'Aldaia (MUPA).

Fotografies: Facilitades per veïnes i veïns d'Aldaia, algunes publicades en el Butlletí d'Informació Municipal (BIM) L'Informatiu i en el llibre de festes patronals. Fotos Villena, Hans, José Enrique González i Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament d'Aldaia.

Textos i correcció lingüística: Francesc Martínez Sanchis

Disseny i maquetació: angelgrafico.com

Impressió: Impresum

Segona edició: 500 exemplars (desembre 2019)

En el present catàleg de l'exposició «Imatges i instants del temps» podeu gaudir d'una sèrie de fotografies antigues que mostren la diversitat i la inclusió en la vida quotidiana d'Aldaia.

Una mirada al passat que ret homenatge a tota la ciutadania d'Aldaia, les persones nascudes ací i les que arribaren en busca d'un nou futur, integrant-se en el poble i compartint famílies, treball, festes, tradicions, patrimoni cultural i vida associativa i esportiva. El catàleg, fruit d'una exposició ubicada als carrers d'Aldaia del 27 de juny al 16 de juliol de 2019, ressalta l'aportació positiva de totes les cultures i com el pas del temps ha configurat una societat multicultural on s'han teixit llaços d'afectivitat, interaccions i intercanvis de costums i tradicions que han acabat sent compartits.

Empar Folgado i Ros
Regidora de Cultura

Guillermo Luján Valero
Alcalde d'Aldaia

SUMARI

- 7. PLAÇA CORTS VALENCIANES**
Una nova fesonomia urbana
- 11. PLAÇA PAÍS VALENCIÀ**
Un passeig per la memòria
- 15. ESTACIÓ. PARC DE LES OLIVERETES**
L'arribada del ferrocarril a Aldaia
- 19. CARRER ESGLÉSIA-MUPA**
Església, comerç i celebracions
Un món de palmitos
- 23. PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ 1**
Evolució urbanística
Vida social
- 27. PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ 2**
Sabors de cuina tradicional
- 31. PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ 3**
Una rica tradició musical
- 35. PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ 4**
Mercat setmanal a la plaça
- 37. PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ 5**
Un poble de rajolers
- 41. LA PLAÇA D'EUROPA I EL MERCAT MUNICIPAL**
- 45. TAMA. CINTURÓ VERD**
Arts escèniques, horta y espais verds.

IMATGES I INSTANTS **DEL TEMPS**

L'exposició «Imatges i instants del temps» escorcolla l'aportació positiva de la ciutadania d'Aldaia en el desenvolupament del municipi, de l'urbanisme (configuració de nous barris) i dels serveis municipals. Tot el veïnat, els de dins i els de fora, forma part l'actual ciutadania d'Aldaia, compartint famílies, treball, festes, tradicions, vida associativa i patrimoni cultural.

1

PLAÇA CORTS VALENCIANES, UNA NOVA FESONOMIA URBANA

1.1

Totes les cultures, d'una manera o altra, reflecteixen necessitats humanes comunes. La Plaça Corts Valencianes i el seu entorn és segurament una de les zones més metropolitanes i multiculturals d'Aldaia i un exemple d'integració i adaptació als temps canviants. La reordenació urbanística que va desenvolupar l'Ajuntament en aquesta zona durant la dècada de 1990 ha canviat totalment la seua fisonomia. L'accelerat creixement industrial que va tindre lloc entre 1950 i 1980 va propiciar la creació d'indústries al costat de la via fèrria que amb el pas dels anys quedarien obsoletes. Unes, com Muebles Mocholí, acabaren tancant, mentre que altres continuaren actives i es traslladaren a zones industrials més grans i amb millors accessos, com va fer la factoria Danone. Desaparegudes aquestes instal·lacions industrials, entre 1992 i 1995 es va construir la Plaça Corts Valencianes i en el lloc que abans ocupava Muebles Mocholí es va urbanitzar una zona residencial de 20.200 m², constituint els blocs d'habitatges ubicats entre els carrers Fernando Narbón i Luis Portabella. El que abans era una zona periurbana degradada i sense serveis s'ha convertit en una barriada amb zones verdes, col·legis i espais socioculturals com el Centre Matilde Salvador.

1.1. Zona de l'actual Plaça Corts Valencianes l'any 1984.

1.2

1.2. Instal·lacions de l'antiga factoria de Muebles Mocholí.

1.3. Zona d'habitatges on abans estava l'antiga factoria de Danone.

1.3

1.4. Celebració d'una boda. Setembre de 1964.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Xiquet, Consuelo "La dels autobusos", Alfonso (marit de Marga de "Koki"), Marina (dona de Ricardo), Ricardo Guillo "Milhomens", Paco Guzmán (home de Conchín "La Koky", [?], [?], Lola (filla de la Sra. Amparo), Lolita d'Acypsa, Fernando Miras, Fernando Miras (fill), Salvador Gordo, Joaquín Sanchis (Casca) i Pepe (home de Lolita d'Acypsa). Foto de Pascual González.

Foto cedida per Fernando Miras.

Font: BIM L'informatiu.

1.5. L'últim vinater d'Aldaia: Paco Veguer Miquel "El Cachorro".

Paco Veguer i el seu fill en la premsa tradicional de raïm per a extraure el sucós vi.

Font: BIM L'informatiu.

1.6. Grup de amigues de celebració.

Paquita "Sayas", María "La Formigueta", Pilarín "La Peroleta", Tere "La Moreneta", Amparín "La Carnissera" i Tere "La Pacala".

Font: BIM L'informatiu.

1.4

1.5

1.6

1.7

1.8

1.9

1.7. Equip de futbol aldaier.

Anys 60 del segle XX.

Dalt d'esquerra a dreta: Gayetano Sancho "El Pono", Vicente Serra "El Sec", Francisco Llopis "Calabuig", Ramón Royo Ferrer, Pepe "El Magant", Joaquín Navarro "Ximo" i Manolo López "Malico".
Baix d'esquerra a dreta: Vicente Alandí "Figuetes", Francisco Cánoves "Serilet", Vicente Burriel "El Xurro", Pascual Sanchís "Camalera", Salvador Sancho "Pallús", José María Comes "El Carrenyet".

Foto cedida per Francisco Cánoves.

1.8. Segon dia de Pasqua de 1959 en l'actual carretera de l'Aeroport.

Dalt d'esquerra a dreta i de dalt a baix: María Pilar Beneyto Iglesias "La veterinària", Lolita Martínez "La Mosquita", una amiga de Lolita, altra amiga de Lolita, Pilar Seguí i María José Taberner "Romo".

Foto cedida per María José Taberner.

Font: BIM L'informatiu.

1.9. Grup de xiquets. Any 1953.

2

PLAÇA PAÍS VALENCIÀ, UN PASSEIG PER LA MEMÒRIA

Quantes vegades passejant pels carrers i places d'Aldaia observem detalls de la fisonomia urbana que pensem que sempre han estat ací, sense adonar-nos que alguns elements són nous, altres han canviat i altres es mantenen. La Plaça del País Valencià i el seu entorn és un d'aqueixos llocs on el paisatge urbà ha curat les seues ferides del passat fins a convertir-se en espai remodelat, ordenat i sostenible. La barriada va patir un creixement urbà desordenat a mitjans del segle XX. Era un espai degradat, sense zones verdes ni serveis, on convivien establiments industrials (com la factoria Danone) i habitatges de persones treballadores, moltes d'elles emigrants d'altres llocs del país. El trasllat de les instal·lacions de Danone i altres indústries fora de la població, i l'aprovació del PGOU d'Aldaia en 1990, va encetar un procés de revitalització de la zona que s'ha perpetuat fins a temps recents. La nova ordenació de la Plaça del País Valencià i voltants va comportar la seua conversió en zona residencial i una millora substancial dels espais públics. El remodelació de la zona es va desenvolupar entre els anys 90 del segle XX i la primera dècada del XXI. Un treball col·lectiu amb el qual s'han aconseguit espais de vida amb la creació de nous equipaments socials i culturals, la reforma i ampliació de zones verdes i l'aposta per la mobilitat dels vianants.

2.1

2.1-2.2. Plaça del País València en 1984.

2.3. Antiga factoria Danone.

Les instal·lacions de Danone estaven ubicades a l'est de la Plaça del País Valencià, entre l'actual carrer Menéndez Pelayo i la via del ferrocarril.

2.4. Grup d'amics i amigues de la processó del Corpus. Any 1957.

Fila de darrere, d'esquerra a dreta: Consuelo "La carbonera", Voro "Pallús", Dorita, Miquel "El Valet", Ramón Royo, Juanita, Maruja Llopis i Juanjo Llopis. Fila del mig, d'esquerra a dreta: Fina "La herbera", Agustín Jimeno, Rosarín "Piula", Casimiro, Alodía Merino i Carreño. Fila de baix, d'esquerra a dreta: Pepita "Rita", Paco Calabuig Llopis, Vicentica "La herbera", Vicent Andrés, Merche "Del quiosco", Juan "El del gel".

2.2

2.3

2.5

2.6

2.7

2.5. Equip de futbol "Bar López" al Poliesportiu d'Aldaia. Any 1970.
 Dalt d'esquerra a dreta: Alfredo "Tomata", Fede "Caenes", Nelo d'Alaquàs, Paco Alós, Vicente Chillida, Manolo "Galula", José María d'Alaquàs, Pepe Masot i Carlos "Bigot". Baix d'esquerra a dreta: Ramón, Emilio "Blay", Vicente "Ratat" i el seu nebot Josevi (als braços), Paco Guillot i Paco "Chavi".

Foto cedida per Pepe Masot.

2.6. Equip de futbol "El Kin-Kong" d'Aldaia. Any 1933.

1. Pepe Tàrrega "El Confit". 2. Federico Navarrete. 3. Manuel Nàcher. 4. Miguel Gadea. 5. Pepe Soriano "Cacao". 6. Jesús Beta d'Alaquàs. 7. Joaquín Martínez Sanchili. 8. El Cartero de Torrent. 9. Víctor Guzmán "El Falancut". 10. Pelayo. 11. Vicente Moreno "Chullilla".

2.7. Grup d'amigues de celebració.

Dalt d'esquerra a dreta: Olimpia Algilaga i Rosa. Baix d'esquerra a dreta: Elvira, Isabel, Julián Martínez, [?], Alberto, Pilar i Librada.

3

**ESTACIÓ.
PARC DE LES
OLIVERETES****L'ARRIBADA
DEL FERROCARRIL
A ALDAIA**

L'origen de l'actual Línia C-3 del ferrocarril, entre València i Utiel, que posa a Aldaia en el mapa ferroviari, es remunta al dia 31 de juliol de 1883, data en la qual partia des de l'Estació del Nord de València el primer tren amb destinació a Bunyol. Era el primer comboi que circulava per la línia fèrria que passava per Aldaia i que havia finançat la banca regional i un grup d'empresaris per a connectar els pobles de l'interior amb la capital. Aldaia va tindre estació de tren pròpia. Va ser l'any 1992 quan la línia s'integrà en la xarxa de Rodalia València amb la denominació C-3. L'arribada del tren a Aldaia, pel fet de partir el terme en dos, ha marcat el desenvolupament urbanístic del municipi. A una part i altra de la via es van construir nous habitatges, com el Barri de la Brillantina, i noves instal·lacions industrials com la factoria Danone, com a conseqüència de l'accelerat procés d'industrialització i creixement urbà que va viure Aldaia entre els anys 50 i 70 del segle XX. Equipaments que s'intercalaven amb diversos tallers artesanals de palmitos ubicats als carrers entre l'estació i l'Església.

3.5

3.6

3.1. Vies del tren.

3.2. Estació del ferrocarril de l'actual línia C-3.

3.3. Enfront de l'estació del ferrocarril.

Anys 60 del segle XX.

Tanca de fusta de la caseta del guarda-agulles
del ferrocarril de l'estació d'Aldaia.

Foto cedida: Concha Serra Carsí.

3.4. Barri de la Brillantina.

3.5. Treballadors del taller de palmitos de Manuel
Guzmán, al carrer Verge del Remei. Anys 40.

Foto cedida: Abanicos Artesanos (Guzmán).

3.6. Taller de Abanicos Artesanos durant els
anys 70 del segle XX.

Foto cedida: Abanicos Artesanos.

3.7. Calador de palmitos.

José Francisco Cervera

Foto cedida per Marina Cervera Ortiz.

3.8. Pintant palmitos amb trepa.

Foto cedida: Abanicos Artesanos.

3.7

3.8

3.9

3.9. Manuel Nácher, guanyador del concurs de coloms esportius. Aldaia 1958.

3.10. Tir i força al Barranquet.

3.11. Família d'Encarna Cánoves.

Anys 50 del segle XX.

D'esquerra a dreta: Els germans Antonio, Encarna y Francisco Cánoves Peñalver.

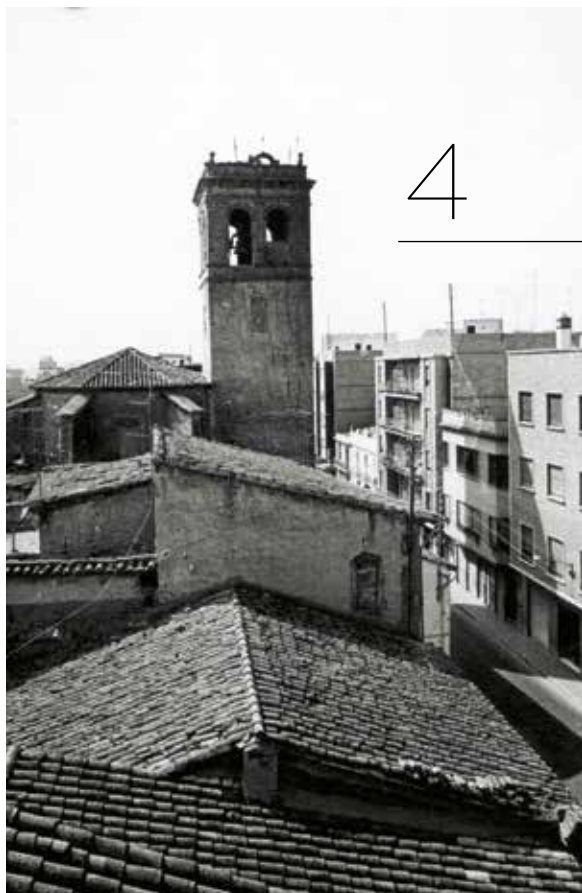

3.10

3.11

4.1

CARRER ESGLÉSIA

ESGLÉSIA, COMERÇ I CELEBRACIONS

El carrer de l'Església ha sigut històricament l'eix vertebrador de la vida econòmica, social i religiosa d'Aldaia. Està presidit pel temple parroquial de la Mare de Déu de l'Anunciació, edifici construït entre finals del segle XV i principis del XVI, amb reformes i decoracions posteriors -sobretot del segle XVIII-, que no amaguen l'estil gòtic de la planta original. El campanar, del segle XVI, va ser restaurat en 1988 i destaca per la sonoritat de les seues campanes. L'església centralitza les festes religioses del poble, entre les quals sobreixen el Cant de la Carxofa i la Baixà del Crist dels Necessitats, i altres celebracions d'importància local.

4.1. Campanar de l'Església de l'Anunciació.
Foto Hans.

4.2

4.2. Junta directiva davant del Centre d'Arts i Oficis quan estava al carrer de l'Església.

Ricardo Guzmán, Pepe Reble, Bernardo Peiró, Enrique Iglesias, Ramón Ribes, Emilio Navarro, José Andrés Mateo i Ricardo Botino.

4.3. Grup de festeres d'Aldaia. Any 1962.

4.4. Fadrines. Cavalcada de Festes Majors 1964.

Juanita Ruiz "La Canonja", Maruja Martínez "Marymar", Pilar Ferrandis, Magdalena Martínez "Chapa", Tana Folgado, Reme Pinazo "La Mellà", Carmen Taberner "La Campanaria", Amparo Sancho "La Puça", Rosario Sena "La Menescala", Asunción Cases "La Teulà", Paquita García "La Pacala", Pilar Seguí "La Cabrera", Carmen Sanchis "La Casca", Lolín Martínez "La Mosquita", Marina Boils "La Coki", Pilar Jordán, Rosario Ferrandis "La Maganta" i Matilde Ferrandis "La Fustera".
Foto cedida per Magdalena Martínez.

4.5. Casa de la Llotgeta abans de la seua restauració i conversió en museu.

4.6. Calador manual de palmitos Juan Parrilla.

4.7. Elaboració de varillatge de palmitos al taller d'Antonio Navarro. Any 1930.

4.3

4.4

MUPA UN MÓN DE PALMITOS

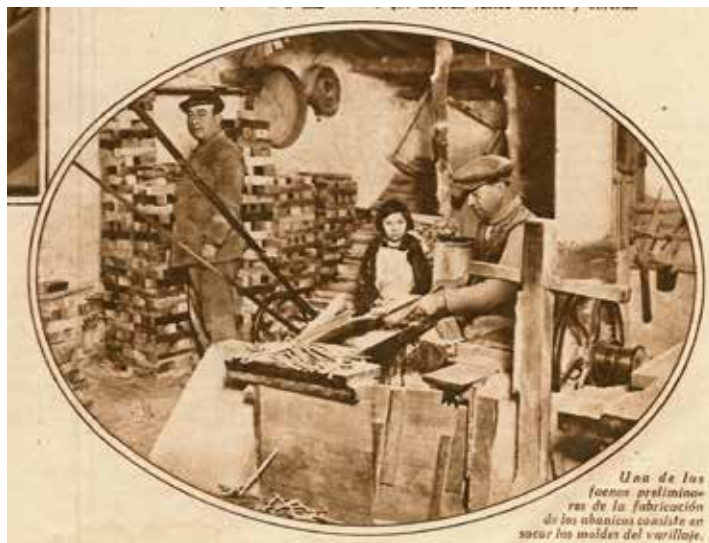
El carrer de l'Església alberga la Casa de la Llotgeta, edifici senyorial d'estil renaixentista de finals del segle XVI i principis del XVII on s'ubica el Museu del Palmito d'Aldaia (MUPA). L'edifici va ser restaurat i convertit en museu en 2010. En l'interior del museu trobem una extensa mostra de palmitos antics i actuals, amb cronologies que van des del S.XVII fins als nostres dies, de diferents països d'Europa i Àsia, així com un ampli repertori de maquinària tradicional, peces i utensilis típics del procés d'elaboració artesanal del palmito. Una col·lecció extraordinària en la qual es pot apreciar els diferents estils, modes i materials utilitzats al llarg de la seua història. Un important patrimoni de gran valor artístic i etnològic on estan representats el sector artesanal del palmito d'Aldaia.

4.5

4.6

Una de las
formas prelimina-
res de la fabricación
de los abanicos consiste en
sacar los moldes del varillaje.

4.7

4.8

4.10

4.11

4.9

4.12

4.8. Treballadors del taller de palmitos d'Antonio Navarro. Any 1930.

Foto: Revista Estampa (25 de març de 1930).

4.9. Treballadors del taller de palmitos de Salvador Tárrega. Any 1912.

Foto cedida per Roser Vidal Martínez.

4.10. Carmen Mateu, pintora de palmitos.

4.11. Josefina García.

4.12. L'enteladora Conchín Andrés.

5

PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ

EVOLUCIÓ URBANÍSTICA

Antigament el centre administratiu d'Aldaia s'anomenava Plaça Major. Posteriorment, durant la dictadura franquista, es va denominar "Plaza del Caudillo". A partir de 1979, any de la constitució del l'ajuntament democràtic, adopta el nom actual de Plaça de la Constitució. Fins als anys seixanta del segle XX va estar formada per dos placetes menors: l'esmentada "Plaza del Caudillo" i la "Plaza del Padre Guzmán", antany anomenada popularment Placeta de Baix. Al costat d'aquesta existia la Plaça de la Cisterna, que no era més que una xicoteta placeta enfront d'on hui s'alça l'ajuntament. Les dos places estaven unides per dos estrets carrers: el Carrer del Mestre Giner, antany Carrer de la Pilota, que s'usava com a trinquet, i el popularment anomenat Carreró del Sastre. Al mig s'alçava una illa de cases que l'ajuntament va expropiar per a crear l'actual plaça, per això hui presenta el seu peculiar aspecte allargat d'est a oest.

5.1

5.1. Antiga Plaça Major, actual Plaça de la Constitució.

5.2

5.3

5.4

5.2-5.4. Antiga Plaça Major, actual Plaça de la Constitució.

5.5. Boda de Juanita Navarro (17 d'agost de 1963).

D'esquerra a dreta i de dalt a baix:

1. Modesto Aguilar "El Carpintero"	20. María Amparo Ferrer
2. Rosita Cubilles	21. Vicente Folgado
3. Pepet "El Pono"	22. Pilar Folgado
4. Sofio Navarro Marro	23. Pilar Folgado
5. Consuelo Navarro "La Marra"	24. Eloineta
6. Dolores "La Conilla"	25. Mari Carmen de "Nelet el tartanero"
7. Vicente Tomás "El Vaquero"	26. Pilarín Alós
8. Amparo Navarro	27. Manolín, fill de Carmen "La lletera"
9. Encarnación Navarro	28. Jesús Ferrer
10. Carmen Tomás "La Vaquera"	29. Pili de Paco Tomás
11. Filo Navarro	30. José Manuel
12. Laid (el nuvi)	31. Encarnita Folgado
13. Juanita Navarro (la núvia)	32. Francisco José Aguilar
14. José María Navarro "El Marro" (pare de la núvia)	33. Josefina Ferrer
15. Consuelo García	34. Vicente Alós
16. Rosario Navarro	
17. María Tomás	
18. Eloína García	
19. Consuelín Ferrer	

Foto cedida per Juanita Navarro.

VIDA SOCIAL

Es denomina vida social a aquella que l'ésser humà realitza en contacte amb els seus semblants en l'àmbit familiar, laboral, festiu, institucional, educatiu i de barri. La dinàmica social a Aldaia ha estat marcada històricament per uns determinats usos i costums d'on van sorgir amistats, amors, relacions de convivència (respecte mutu, solidaritat, amabilitat, tolerància) i associacions diverses, i també frustracions, factors que contribuiran a la formació de la personalitat de cada persona.

5.6

5.7

5.8

5.9

6

PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ

SABORS DE CUINA TRADICIONAL

5.6. Celebració del dia de Sant Cristòfol (10 de juliol de 1963).

*D'esquerra a dreta: Francisco Llopis "Calabuig",
Pepe Guerrero, Alberto Andrés "El Xato",
Ismael Gutiérrez "El Olivero" i Vicent Cubilles
"El Torrenti".*

Foto cedida per Maruja Llopis.

Font: BIM L'Informatiu.

5.7. Festers de la Falla de Sant Vicent d'Aldaia.

Font: BIM L'Informatiu.

5.8. La junta directiva del Centre d'Arts i Oficis posa davant la col·lecció completa de l'Enciclopèdia Britànica, donada per l'aldaier Gabriel Sorlí Sanchis.

Font: BIM L'Informatiu.

5.9. Escola de Don Benito any 1950.

*Alumnes de l'escola amb el mestre Benito
Ribes Benlloch i la seua germana Maria Ribes
Benlloch (tercer i quarta, fila del centre).*

Font: BIM L'Informatiu.

Les cuines tradicionals locals i regionals constitueixen una part intangible del patrimoni i la identitat de les comunitats. La cuina secular és temps. Temps de sabors i de plaers. Aldaia encara conserva algunes receptes típiques locals que s'han mantingut vives, gràcies sobretot al saber fer de les dones. En la gastronomia aldaiera, destaquen les populars i dolces orelletes, la sopà i el tradicional pimentó amb tonyina. Uns sabors locals que s'han unit als aromes d'altres cuines tradicionals regionals de gent vinguda a Aldaia d'altres llocs del país, establint sinergies sobre diversos aspectes de la vida com ara l'agricultura, la dieta, els mercats tradicionals, les maneres de conservar els aliments o les noves receptes de fusió.

6.1

6.2

6.3

6.4

6.1. Encarna Cánoves i Encarnació Peñalver.

Foto cedida per Encarna Cánoves.

6.2. Diumenge de paella familiar.

Anys 50 del segle XX.

Dalt d'esquerra a dreta: Antonio Peñalver, Maruja Tortajada, Isidra Cánoves, Francisco Cánoves i Pepita Cases. Baix de dreta a esquerra: Encarna Cánoves, Francisco Cánoves, María José Cánoves i Taberto Esteban.

Foto cedida per Encarna Cánoves Peñalver.

6.3. Grup d'amigues en la Festa de Sant Antoni. Any 1956.

D'esquerra a dreta, Paquita Iglesia "Regilla", Encarna Galindo "La Negreta", Amalia Sancho "Gasona", Paquita Barrera (senyora A. Galindo), Lourdes Martínez "La Mosquita" i Conxeta de Cascales.

Foto cedida per Conchín Cascales.

6.4. Grup de veïnes d'Aldaia.

En una societat tradicional com la d'abans la cuina domèstica era un espai reservat exclusivament a les dones.

6.5. Colla d'amics d'Aldaia.

D'esquerra a dreta: Francisco Falyi, Antonio Cánoves "Cirilet", Miguel Martí i Ricardo Guillot.

6.6. En la cuina familiar.

D'esquerra a dreta: Paquito Cánoves, Encarnació Peñalver i Pepita Cases.

Foto cedida per Encarna Cánoves.

6.5

6.6

7

PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ

UNA RICA TRADICIÓ MUSICAL

Diuen que la música és la voluptuositat de la imaginació, una autèntica combinació de sensacions i sentiments de graus indescriptibles. El centre de l'activitat musical d'Aldaia és la Casa de la Musica, ubicada a la plaça de la Constitució. Lloc on s'han vingut realitzant concerts i actuacions musicals d'estils i èpoques diverses des del passat fins hui. Músiques, compositors, bandes de música, corals i cants religiosos configuren un ric patrimoni que cal conservar. Exponents actuals d'aquest art són la Unió Musical d'Aldaia, el Cant de la Carxofa, la Banda Simfònica d'Aldaia i l'Orfeó d'Aldaia, així com conjunts de música tradicional com la Ronda d'Aldaia i el Grup Tabalers i Dolçainers, entre altres, hereus de la secular estima valenciana per la música. Sons locals que s'han anat fusionant amb altres melodies, harmonies i ritmes procedents de gentes d'altres terres que hui dia conformen l'Aldaia actual.

6.7. Família Sorlí-Fabián.

D'esquerra a dreta: Carmen Fabián Folgado, Germán Sorlí, Asunción Fabián Folgado, Isidro Sorlí, Dolores Fabián Folgado, Matilde Fabián Folgado.

Foto cedida per Angelita Lamas Cervera Fabián.

7.1. Festa de Santa Cecília

(anys 50 segle XX).

*D'esquerra a dreta i de dalt a baix:
Paco Tárrega "Pagaluses", Vicente Peris
"Sardina", Sacramento Soriano, Juan
Tárrega "Pagaluses", Francisco Sancho
"Pusa" i Emilio.*

7.2. Grup de membres de la Unió Musical d'Aldaia (3 d'agost de 1958).

*L'any 1958 la Banda Unió Musical,
dirigida per Don Roberto Sáez, va
rebre el 1r Premi de la Secció Segona
del Certamen de Godelleta. D'esquerra
a dreta: Emilio Navarro "El Millonari",
José Maria Camp "Copela", Vicente
Bon, Bernardo Peiró "Rata", Juan Mercé
"Juanito el Pintor" i Francisco Peris.*

*Foto cedida per Empar Navarro i
Pròsper.*

Font: BIM L'Informatiu.

7.3. Passejà del Crist dels Necessitats, patró principal d'Aldaia.

Font: BIM L'Informatiu.

7.4. Antic edifici de la Casa de la Música.

*L'actual edifici de la Casa de la Música,
ubicat a la Plaça de la Constitució,
s'alça sobre les runes d'un edifici antic
enderrocat als anys noranta.*

Font: BIM L'Informatiu.

7.5. Desfilada de gegants i cabuts a sons de tabal i dolçaina.

Font: BIM L'Informatiu.

7.2

7.5

7.3

7.4

7.6. Tradicional Cant de la Carxofa d'Aldaia.

8

PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ MERCAT SETMANAL A LA PLAÇA

Els mercats setmanals a l'aire lliure són la via de comercialització tradicional per als productes locals de primera necessitat. Són, a més, un símbol de vitalitat i dinamisme de les ciutats, i una simfonia dels sentits, olors i colors, com va escriure Josep Pla. S'estableixen en un dia específic de la setmana, en el cas d'Aldaia els dimecres. Antigament el mercat setmanal se celebrava en l'espai urbà que hui ocupa la Plaça de la Constitució. Era un mercat de productes d'origen local i regional, a més de frescos. Un centre de referència per als veïns i veïnes i visitants, on s'establien relacions de solidaritat i de convivència que contribuiran a la vertebració i cohesió social de la població. En l'actualitat les parades del mercat del dimecres es distribueixen als voltants del Mercat Municipal, entre els carrers Joaquín Sorolla, Bernabé Sanchis i la Plaça d'Europa.

8.1

8.1. Imatges de l'antic mercat setmanal a l'aire lliure.

8.2

8.3

8.4

8.5

9

PLAÇA DE LA CONSTITUCIÓ

UN POBLE DE RAJOLERS

Els fumerals de rajola han quedat al nostre paisatge com un testimoni material altiu dels inicis de la revolució industrial. Aldaia ha estat en el passat un poble de rajolerries on els fumerals possibilitaven el tir necessari per avivar el foc dels forns de cocció contínua. D'aquestes rajolerries han eixit milers de tones de rajoles per a la construcció dels pobles del voltant i València. Hi ha 7 fumerals dempeus de les antigues rajolerries de Cayetano Cànoves, Vicente Olmos, La Cautiva (o del Bollo), Sal y Campaña, Aleix, el Rajolar Llombai y La Aldayense. Existien també els anomenats rajolarets, que no tenien fumeral, on solament es pastava el fang i es posava en motles de rajoles de diverses dimensions, les quals després es portaven a les rajolerries que disposaven de forns de cocció.

8.2-8.5. Imatges de l'antic mercat setmanal a l'aire lliure en l'espai en el que hui és la Plaça de la Constitució.

9.1. Corona del fumeral de la rajoleria de Cayetano Cànoves.

9.2

9.3

9.4

9.5

9.2. Vista d'Aldaia amb els seus fumerals de rajola. Anys 40 del segle XX.

9.3. Antiga rajoleria "Cerámica Aldayense".

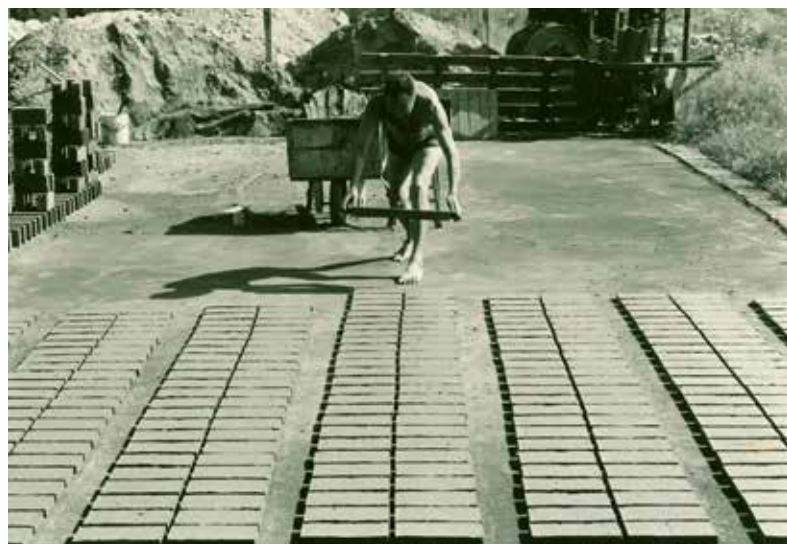
9.4. Fumeral de l'antiga rajoleria de la Cautiva o el Bollo.

9.5-9.7. El rajoler aldaier Isidro Sorlí Sena.

Isidro Sorlí realitzant treballs de preparació del fang, col·locació de la pasta en motles i posterior assecat de les rajoles, abans de dur-les a cocció. Les fotos van ser realitzades al Rajolaret de Victoriano "El Xato" d'Aldaia, a principis dels anys vuitanta del segle XX.

9.6

9.7

9.8

9.9

9.10

9.11

9.8. Rajolar de "Mancio".

9.9. Rajolar dels Bollos. Any 1955.

Francisco Cánoves Pañalver fent rajoles.

Foto cedida per Encarnació Cánoves Pañalver.

9.10-9.11. El rajoler Salvador Segarra "Voro el Mosquit". Any 1970.

10

LA PLAÇA D'EUROPA I EL MERCAT MUNICIPAL

10.1

En un passat no molt llunyà la zona oriental d'Aldaia, on es troba la Casa del Tio Carmelo, la Plaça d'Europa i el Mercat Municipal, era un espai d'horta que es regava amb aigües de la Sèquia de Benàger a través del seu ramal d'Aldaia anomenat Sèquia del Comuner. L'arribada massiva de gentes d'altres llocs d'Espanya va generar la necessitat de nous habitatges i serveis moderns. En pocs anys Aldaia va passar d'una economia bàsicament agrícola a altra industrial i de serveis. L'any 1985 s'inaugurava l'edifici del Mercat Municipal, un espai de comerç minorista d'alimentació i de trobada cívica i de convivència. Posteriorment, entre juny de 1993 i gener de 1995, es va executar la urbanització de la Plaça d'Europa i els seus voltants. Una superfície de més de 150.000 m² que albergava al seu epicentre el Parc de la Plaça d'Europa, lloc d'esplai de veïns i veïnes de totes edats, que va millorar l'entorn del col·legi Platero y yo i del mercat.

10.1. Vista d'Aldaia des de l'horta.

10.2

10.3

10.4

10.5

10.6

10.2-10.5. Transformació urbana de l'actual
Mercat Municipal i Plaça d'Europa.

10.6. Final de curs de les Monges. 7 de juliol
de 1960.

D'esquerra a dreta: Trinidad Roselló,
Consuelo Gil, Consuelo Roselló, África Ríos.
Foto cedida per Pilar Guzmán.

10.7. Alumnes de Sant Pelegrí. Any 1972 al
poliesportiu.

Foto cedida per Vicente Guerrero "El Nano".

10.7

10.8

10.8. Venedores del mercat.

10.9. Construcció del nou Centre d'Arts i Oficis al carrer Hungtinton.

10.10. Equip d'Aldaia al Camp de la UDS Castellonense. Any 1955.

D'esquerra a dreta dalt: Alberola, Daniel, Cortés, Prats, Armero, Prieto i Bimbo.

D'esquerra a dreta baix: Cubells, Senent, Mora, Ginà i March.

11.1. Conjunt musical "Apache" d'Aldaia.

Actuació en l'emissora parroquial de Torrent. Any 1957.

D'esquerra a dreta: José Sánchez "Pepe el largo", Paquito, Lamberto Merino "El de la Brillantina", Gaspar "El nano", Pedro i Paco "El maracas".

Foto cedida per Francisco Díaz Lara.

10.9

10.10

11

TAMA. CINTURÓ VERD ARTS ESCÈNIQUES, HORTA I ESPAIS VERDS

La cultura és llibertat, pensament, esplai i integració. L'activitat cultural a Aldaia s'ha distingit des de 1979 fins al moment present pel cultiu i la difusió de les arts escèniques. L'espai escènic més emblemàtic és el Teatre Auditori Municipal d'Aldaia (TAMA), inaugurat en 2002 amb una capacitat per 713 espectadors. Acull representacions de teatre, música i dansa d'alt format i esdeveniments cívics i culturals locals. És un símbol de convivència de gentes de totes les procedències a través de la cultura.

El TAMA s'alça sobre un espai abans ocupat per l'horta. Està situat davant del Cinturó Verd, una gran albereda de més de 59.000m² que té com a finalitat establir una barrera o zona de transició natural entre el nucli urbà i l'horta per a preservar aquest espai agrícola. El Cinturó Verd és un singular jardí botànic, format per més 40 espècies vegetals, on persones de totes les edats acudeixen a passejar, jugar, comunicar-se o practicar algun esport. Un lloc de coexistència entre els diversos grups humans i cultures que conformen el veïnat d'Aldaia.

A l'altra part del Cinturó Verd se situa l'horta tradicional d'Aldaia, espai protegit format per 776 parcel·les de cultiu. L'horta ocupa una superfície de 1.845,69 fanecades (153,30 hectàrees). La major part està integrada en la sèquia coneguda com el Rollet de Gràcia o del Comuner que pren les aigües del Túria. El document més antic d'aquesta sèquia és un privilegi de Jaume I (10 d'abril de 1268) atorgant el dret de reg als musulmans d'Aldaia. La sèquia està regulada per unes ordenances i el Tribunal del Comuner, un jurat de reg que des de fa uns anys es reuneix cada 4 d'agost en sessió ordinària pública a la Plaça de la Constitució.

11.2. Aldaia durant la dècada de 1950.

11.3. El TAMA, espai de cultura i convivència.

11.4. Vista aèria d'Aldaia. A la dreta, el Cinturó Verd i l'horta tradicional.

11.2

11.3

11.4

11.5. Grup d'amics d'Aldaia a la Font de Calicanto. Any 1947.

11.6. Penya Alegria d'Aldaia. Dia de Pasqua de 1942.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: José Mas Sanchis "Cafisaes", José Benlloch Sanchis "Potata", Vicente Martínez "Conill", Vicente Andrés "Caba", José Martí "Pepito el de les serres", Miguel Comes "Paloma" Perfecto Montesano "El Madrileño", Miguel Andrés "L'estanquer", José Andrés Mas "Corda" José Folgado Bessó "Masot".

Foto cedida per José Andrés Mas.

11.7. Acadèmia de tall i confecció d'Isabel Paredes Folgado. Any 1954.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Josefina "La Mascarilla", Amelia "La Borrulla", Rosario "La de Vicent el Regador", Conchín "La Campanaria", Carmen Paredes Folgado "La de la Casota", Mari Carmen "La de Sorli", María "La Vaquera", Isabel Paredes Folgado "La de la Casota", Julia "La del guarda", Rosa "La repuntadora", Fina Folgado Bondia, Fina Bondia Hernández, Pilarín "La xocolatera", Rosa "La Gaspàreta", Bienvenida "La del millonari", Librada, Irene "La del Bar Luján", María Cosme "La Alaquasera" i Lourdes "La Mosquita".

Foto cedida per Fina Folgado Bondia.

11.8. Colla d'amics d'Aldaia. Decada de 1950.

Dalt d'esquerra a dreta: Ismael Gutiérrez "El olivero", El Tio Riera, José María Roig "El forner", Paco Simeón, Alfredo Royo, [?], El Torrentí (carnisser). Baix d'esquerra a dreta: Germà d'Emilio Ibáñez, Eduardo García Paquito Moreno i Emilio Ibáñez.

Foto cedida per Enrique Comes.

11.5

11.6

11.7

11.8

